

Quan el color de la pell es vol que sigui notícia

És habitual que les informacions incloguin dades discriminatòries no imprescindibles

—Paco Martín—

Fa pocs mesos es va celebrar a Amsterdam l'European Symposium on Racism and Xenophobia and the Media. Hi assistiren periodistes, universitaris, sociòlegs i polítics europeus, i s'hi va aprofundir en l'estreta, i en moltes ocasions perniciosa, relació existent entre els mitjans de comunicació i les actituds racistes i xenòfobes de part de la població. En el congrés es van establir una sèrie de consells i recomanacions d'actuació immediata per als periodistes de tot el continent. Segons les conclusions del simposi, és convenient no mencionar la nacionalitat, el país d'origen, el grup ètnic o el color de la pell, la religió o la cultura si no és estrictament necessari per a la comprensió global de la informació. Si no es fa així, és fàcil que es potenciïn actituds racistes i xenòfobes.

nacionalitat, el país d'origen, el grup ètnic i el color de la pell, la religió o la cultura, encara que

Paco Martín, autor d'aquest informe, forma part amb Elisabeth Anglarill d'una comissió de treball creada el passat mes de gener pel Col·legi de Periodistes per a supervisar el tractament que els mitjans de comunicació donen a totes les informacions relacionades, directament o indirecta amb col·lectius d'immigrants i minories ètniques

—És convenient no esmentar el grup ètnic, el color de la pell o la religió si no cal per a la comprensió global de la informació—

En les informacions dels mitjans de comunicació del nostre país és habitual que s'incloguin la

Una pandilla de jóvenes apalea a conductores al norte de Zamora

Zamora

Un grupo de jóvenes con edades comprendidas entre los 18 y 24 años son considerados autores de al menos tres ataques contra conductores ocurridos en las últimas semanas en diversos tramos de carreteras secundarias del noreste de Zamora. A los atacantes se les vincula con otros altercados en poblaciones de la zona.

Las sospechas de la policía recaen sobre seis vecinos de Quiruelas de Vidriales, cerca de Benavente. Uno de los apaleados, Antonio Alonso, de 24 años, re-

no sigui estrictament necessari per a la comprensió de la informació. Si els protagonistes de la informació no presenten característiques —ni de raça, ni de pell, etc.— que els diferenciïn de l'arquetip, aquestes dades no s'inclouen en la notícia. Hi ha multitud d'exemples en la premsa

Cabezas rapadas golpean a un joven negro en Òdena

Manresa

Un joven holandés de raza negra fue golpeado en la madrugada del sábado a la salida de una discoteca de Òdena (Anoia), cerca de Igualada, y una joven que le acompañaba también fue agredida. La Guardia Civil detuvo poco después, sobre las cinco de la madrugada, a cuatro jóvenes con aspecto de cabezas rapa-

racistes.

El mateix diari publica —exemple D— una notícia que inclou informació sobre la nacionalitat dels protagonistes, tot i que aquesta no facilita ni afecta la comprensió global del contingut de la notícia, que és un altre. L'estructura dels titulars d'A, B, C i D és molt similar. No incloure —ni tan sols breument— aquella informació en A fa que la seva lectura sigui una altra de diferent. La reacció del lector davant d'A és diferent de la reacció davant de B, C i D. Si llegim l'exemple D, titular i article, s'hi pot comprovar que la nacionalitat dels protagonistes no té absolutament res a veure amb la notícia. El titular de D predisposa el lector de la mateixa manera que ho fan B i C.

L'exemple E és encara més clar. El terme "les màfies sud-americanes" és absolutament racista i manipulador de la realitat. La lectura d'aquest exemple permet comprovar que realment es fa referència a dues persones que delinqueixen utilitzant un mètode diferent al de les clàssiques estirades. La seva nacionalitat serveix al periodista com a coartada per afirmar: "Las llaves perdidas, nuevo método de robo de las mafias sudamericanas".

Generalitats perilloses

Una altra de les recomanacions que es desprenen del simposi europeu és la que fa referència al perill de les generalitzacions. José María Perceval diu respecte d'això que "les imatges negatives de tipus destructiu, reaccionàries i engendradores de mecanismes retrògrads serien les que interiorment intenten veure en aquests marginats elements que alteren l'ordre civil, demanant un augment de la seva marginació. Aquestes imatges en l'exterior consideren com a naturals les diferències entre els éssers humans (...)".

En el simposi europeu es va insistir també sobre la necessitat d'evitar les generalitzacions i els maniqueïsmes injustificats. La població al·lòctona⁽¹⁾ és tan o tan poc homogènia com l'autòctona. L'abús en la generalització dels termes per facilitar la comprensió acaba portant el receptor a la confusió i a la incapacitat de distingir.

Es poden fer diferents exercicis amb l'exemple F, algun dels quals fins i tot pot semblar ingenu. ¿Quants estrangers —del Nord ric i opulent— travessen Espanya de nord a sud durant el període estival? ¿Quantes informacions sobre ells —reportatges, articles, etc.— destaquen el credo i les pràctiques religioses dels protagonistes de la notícia? Sembla absurd un reportatge o una foto il·lustrativa inclosa en ell en què es vegi un holandès assistint a alguna pràctica religiosa o fent alguna pregària. El tractament de l'article de l'exemple F generalitza sobre els tòpics més freqüents fent una fàcil regla de tres: la majoria dels magrebins són musulmans; molts magrebins travessen Espanya a l'estiu per anar de vacances al nord d'Àfrica; per tant, els magrebins que travessen Espanya

EXEMPLE A

EXEMPLE B

(1) Al·lòctons: els fills de la generació emigrant. Nascuts en el país en què resideixen, però de pares estrangers. Se sol usar per diferenciar de "població autòctona".

* Nota: les firmes dels articles, com també les capçaleres o símbols que puguin identificar el mitjà, s'han esborrat intencionadament. No importa l'autor, ja que tots, d'alguna manera, hem participat i participem en errors semblants.

espanyola que així ho demostren.

L'exemple A serveix per il·lustrar de manera molt gràfica l'esmentat en la primera recomanació del simposi celebrat a Amsterdam. En la notícia titulada "Una pandilla de jóvenes apalea a conductores al norte de Zamora" s'ometen les informacions damunt esmentades, perquè no afecten la comprensió global de la notícia.

En canvi, en els exemples B i C, "Cabezas rapadas golpean a un joven negro" i "Policías de Hamburgo torturaron a inmigrantes negros", l'aspecte de la raça és destacat fins i tot en el titular, tot i que no afecta la comprensió global de la notícia.

Segurament molts professionals de la informació entenen que, en aquests dos exemples, la informació no seria completa si s'ometés una dada tan bàsica com el color de la pell, ja que sembla que es tracta d'agressions

—Cal evitar les generalitzacions: els fills dels immigrants són tan o tan poc homogenis com els dels autòctons—

Policías de Hamburgo torturaron a inmigrantes negros

Bonn

Varias decenas de policías de la comisaría de la estación central de Hamburgo se encuentran implicados en una serie de delitos, como lesiones y privación de libertad cometidos contra extranjeros, por lo general de raza negra, a quienes sometieron a diferentes sevicias y torturas. Incluso en dos ocasiones los policías llegaron a simular ejecuciones de detenidos.

La dirección de la policía de la ciudad-Estado alemana de Hamburgo, donde preside un Gobierno de coalición el Partido Socialdemócrata Alemán (SPD), encubrieron durante meses los delitos

Siete personas torturan a un tunecino durante una semana en Madrid

Madrid

Siete días de tortura. Un ciudadano tunecino de 37 años permaneció secuestrado en una casa de la madrileña calle de Montserrat donde una banda de siete personas de diferentes nacionalidades le maltrató durante una semana, según informó ayer la Jefatura Superior de Policía. Por su liberación los secuestradores pedían un rescate de tres millones de pesetas.

La víctima fue encontrada el pasado martes por la policía atado y tumbado sobre un sofá. En su cuerpo había señales de malos tratos: tenía heridas e inflama-

Las «llaves perdidas», nuevo método de robo de las mafias suramericanas

Una pareja de peruanos, Víctor Manuel P.L., de 35 años, y Samanta M.P., de 28, han sido detenidos el miércoles por la Policía madrileña, acusados de 16 hurtos en coches, además de 4 estafas con tarjetas de crédito. En sus acciones, la pareja, hacía creer a sus víctimas que habían perdido unas llaves fuera del turismo, una nueva modalidad de las mafias suramericanas.

Desde hacía varios meses las comisarías de Madrid recibían denuncias de ciudadanos a los que les habían sustraído los bolsos o maletines de sus coches de una forma bastante original. Según parece, los ahora detenidos se acercaban a su víctima en el momento en que acababa de subir a su coche, instante en el que le indicaban que en el suelo, junto a la puerta del vehículo, había un juego de llaves, por lo que el conductor se apeaba, lo recogía y comprobaba que no era suyo.

EXEMPLE C

són musulmans. Així de senzill.

La periodista nord-americana Linda Wright Moore publicava a *Columbia Journalism Review* un article titulat "Can the press do the right thing?" on afirmava contundentment que "la recerca de la imatge concreta per confirmar l'estereotip pot basar-se en fets reals. Un relat perfectament real d'una violació a una dona blanca per part d'un home negre va desencadenar una gran reacció racista". D'alguna manera, com diu José M. Perceval, "una imatge és qualsevol projecció que llancem sobre el món que ens envolta, intentant acoblar-hi a posteriori la realitat i la manera que tenim d'imaginar-lo, de pensar-lo".

La creació de la notícia?

A Amsterdam es va parlar d'evitar de crear i dramatitzar problemes inútilment. La majoria d'informacions que fan referència als grups d'immigrants són en sentit negatiu. Cal rigor en la utilització de determinats clixés, ja que alguns arquetips incideixen negativament en el punt de vista amb què s'observen la comunitat o l'individu emigrants. El material gràfic és especialment susceptible de ser emprat en aquest sentit.

Semblaria completament absurd que es publicuessin articles sobre les amputacions per

EXEMPLE D

Rezando a Alá en la Nacional IV

Miles de inmigrantes magrebíes cruzan España para pasar las vacaciones en sus países de origen

MADRID. En una gasolinera de la Autovía del Norte, dos hombres examinan a conciencia el motor de una flamante furgoneta azul, de matrícula norteamericana. «No está estropeada, sólo comprobamos los niveles», se apresura a decir el mayor.

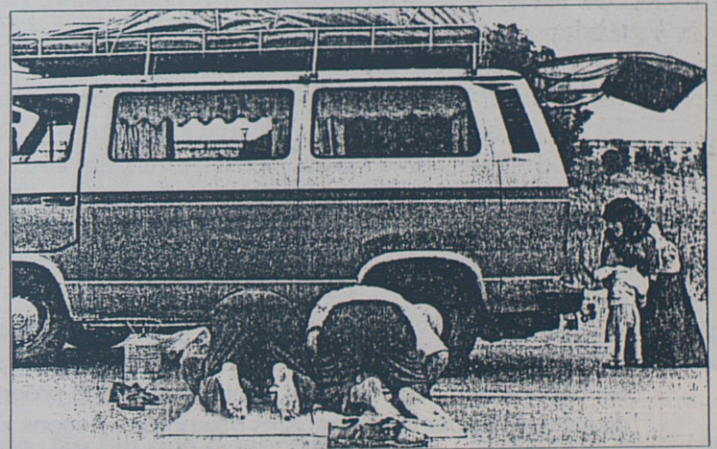
Abdallah, de 39 años, soltero, no quiere saber nada de los miles de inmigrantes magrebíes que cruzan Europa cada verano para pasar las vacaciones en el norte de África. Habla un francés impecable salpicado de expresiones inglesas, pero la tez morena, la mirada oscura y un espeso bigote delatan su origen.

Lo cierto es que su viaje, aparentemente, no puede compararse al de los demás. Trajo por barco la furgoneta desde Estados Unidos hasta Le Havre (Francia), hizo una parada en Orleans y va de camino a Casablanca. Le acompaña Pascal, su sobrino. El chico es hijo de madre marroquí y padre francés, pero por su aspecto parece criado a base de hamburguesas y coca-cola. Gasta vapores, botas de baloncesto y gorra de beisbol.

Una monodélica Honda asoma entre manta y bulto en el interior del vehículo. Abdallah exhibe la moto con orgullo, mas no quiere posar con ella. «Parece un contrabandista y yo soy una persona seria», dice en tono burlesco.

Ha vivido casi diez años en Indiana pero lleva ya uno creciendo. Lingüística en Casablanca. Cada cuatro meses vuelve a Estados Unidos. «En tanto tiempo se acumulan muchas cosas y no pueden traerse de golpe», se justifica.

Abdallah sabe que muchos de sus compatriotas se pagan el viaje haciendo trapi-chesco: ropa, cubiertas de neumáticos a medio usar, bicicletas y coches son las cosas que mejor se venden. Pero él insiste en que

EXEMPLE F

—La major part de les informacions que fan referència als grups d'immigrants són en sentit negatiu—

motius religiosos que es fan de manera legal. La circumcisió no és notícia enlloc. Segurament publicar que totes les persones de religió hebrea circumciden els seus barons al cap de poc d'haver nascut seria estar mancat de rigor informatiu. En canvi, és perfectament publicable algun fet com el dels exemples G i H. La imatge que queda en la retentiva del lector no és en absolut neutra. El tòpic, basat en un fet real, torna a funcionar: "Los africanos del Maresme siguen mutilando fanáticamente a sus hijos".

Larsen, en el seu *Text processing and knowledge updating in memory for radio news*, afirma taxativament que "només ens

apropriem o acceptem, memoritzem o emmagatzemem allò que accentua o actualitza la part de coneixement sobre el món ja adquirida prèviament". És a dir, la recerca d'informació és en moltíssims casos la recerca d'objectes i/o imatges que retorcen la nostra manera de veure la vida i d'entendre les coses.

A bona part d'Europa els periodistes tenen en compte aquesta realitat i actuen de manera semblant a com es va manifestar en el simposi d'Amsterdam, fomentant la militància activa contra actes violents de caràcter racista i/o xenòfob; contra actes vandàlics i en pro de manifestacions i actes solidaris. ●

EXEMPLE G

Molts informes per a pocs resultats

El juliol de 1995 el Departament de Benestar Social publica *Cinc anys de l'Informe Ford del Parlament Europeu* relatiu al racisme i la xenofòbia. L'informe, elaborat per l'eurodiputat Glynn, ressalta que els principals afectats per la discriminació són els emigrants del Tercer Món i els habitants mòbils, fonamentalment la minoria ètnica gitana. França, el Regne Unit i Itàlia són, segons aquest mateix informe, els països on la violència i els abusos racials han estat més greus. Respecte d'Espanya es diu que, igualment com passa a Irlanda, el grup ètnic més nombrós que pateix algun tipus de discriminació racial és la població gitana nativa, formada per unes 300.000 persones.

També el 1995 Benestar Social firma un conveni, amb 24 mitjans de comunicació, de difusió a Catalunya, sobre la protecció de la cultura i la imatge de les minories ètniques en premsa, ràdio i televisió. La firma de l'acord s'emmarca en les activitats organitzades durant aquest any amb motiu d'haver estat declarat per Nacions Unides Any Internacional per a la Tolerància.

El mes de març passat el Defensor del Poble, Fernando Álvarez de Miranda, presentava als presidents del Congrés i del Senat el seu informe anual. S'hi constata la progressió de les queixes per tractes racistes o xenòfobs. Segons el mateix Defensor del Poble, aquesta dada "descobreix la desconfiança de la societat cap a determinats grups ètnics o races, com la gitana". L'informe assenyala que "del conjunt de les queixes investigades es dedueix que els funcionaris públics, en general, no evidencien una actitud racista o xenòfoba que es tradueixi en accions violentes contra determinades persones pel seu origen o raça. Això no obstant, en alguns casos el que es denuncia són manifestacions de tipus verbal en què es donen elements de caràcter racista".

També el març, el Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS) feia pública una enquesta realitzada entre el 20 i el 30 de gener del mateix any. Segons l'enquesta, els espanyols demostren menys actituds racistes actualment que no pas fa quatre anys. José Ignacio de Carvajal, director d'Afers Consulars, declarava que "Espanya ha passat en els últims 15 anys de ser un país d'emigració a convertir-se en receptor de població, tot i que no arribem al nivells

d'Alemanya o França".

Fins al 1992 els residents estrangers a Espanya procedien en un 50% de països europeus, especialment del Regne Unit. Però amb el procés de regulació els europeus han quedat reduïts a un 8%. En canvi, la població africana ha passat d'un 17% a més del 50%, i és la població marroquina el contingent més nombrós.

Espanya té els indicadors més baixos de la Unió Europea quant a racisme i xenofòbia. Cal no oblidar, però, que Espanya té també el percentatge més baix de treballadors estrangers de tota la CE.

Potser per això convé recordar, tal com es desprèn de les conclusions del Ministeri d'Afers Socials reflectides en el Pla d'Integració Social dels Immigrants d'aquest any, que "la situació actual espanyola no implica que s'hagi de deslliurar dels problemes que els moviments migratoris han presentat en els països de l'entorn".

El Ministeri d'Afers Socials reflecteix en aquest mateix pla que no hi ha cap altra alternativa que la d'intentar neutralitzar les condicions de marginalitat en què viu bona part de la població immigrant. El contrari, prossegueix l'informe, accentuaria els riscos de xenofòbia i racisme, "amb les seves seqüeles de conflicte i enfrontament social".

En aquest últim aspecte el paper dels mitjans de comunicació és molt important. L'historiador José María Perceval ressalta a *Nacionalismos, xenofobia y racismo en la comunicación* que "un espai d'opinió pública necessita material informatiu aportat per publicacions periòdiques o pels mitjans audiovisuals".

Aquest espai anomenat "opinió pública" és fàcilment manipulable pels transmissors del missatge, els mitjans. Segons Perceval, "les imatges negatives que certs grups humans projecten sobre d'altres grups humans no són en absolut accidentals, fruit de l'atzar o de la ignorància (...). Les imatges negatives van unides normalment a l'explotació, la necessitat de l'exclusió o l'eliminació del contrari, la por que produeix la seva presència inquietant (...). La societat crea imatges negatives que afecten des dels elements familiars, com la dona o el nen, fins als acabats d'arribar que són desconeguts, com els immigrants. ●